

Πρόλογος

Φευγαλέα τα νιάτα - μια ανάσα
η ωριμότητα - τρομερά προχωρούν -
και κρατούν τα γηρατεία μιαν αιωνιότητα

Ντάριο Μπελέσσα

Γράφει ο Ακίλε Καμπανίλε:

«Αλλά αυτοί οι γέροι με άφηναν ανέκαθεν έκπληκτο. Πώς τα κατάφερναν άραγε να περάσουν μέσα από τόσους κινδύνους και να φτάσουν σώοι και αβλαβείς σ' αυτήν την ηλικία; Πώς τα κατάφερναν να μην τελειώσουν τη ζωή τους κάτω απ' τις ρόδες ενός αυτοκινήτου, πώς ξεπέρασαν τις θανατηφόρες αρρώστιες, πώς μπόρεσαν να αποφύγουν κάποιο κεραμίδι, κάποια επίθεση, κάποια σύγκρουση τρένων, ένα ναυάγιο, έναν κεραυνό, ένα πέσιμο, μια σφαίρα τέλος πάντων; Ε, λοιπόν, αυτοί οι γέροι πρέπει να 'χουν τον δαίμονα μέσα τους! Ορισμένοι μάλιστα τολμούν ακόμη να διασχίζουν αργά αργά το δρόμο».

Στους τυχερούς που ξεπέρασαν όλες αυτές τις κακοτοπιές ανήκω και εγώ που έφτασα τα 85 χρόνια. Έχοντας από χρόνια μπει στον αστερισμό των γηρατειών άρχισαν να μου γεννιούνται ερωτήματα για το ποιες μπορεί να είναι οι πιθανές βιολογικές και ψυχολογικές εξε-

λίξεις στα όποια χρόνια μού απομένουν, ποιος ο ρόλος της παροδικότητας της ζωής και ποιο μπορεί να είναι το Επέκεινα.

Τα ερωτήματα αυτά δεν γεννήθηκαν από βιώματά μου σε νεότερη ηλικία. Δεν έζησα από κοντά τα, συχνά, βασανιστικά γηρατειά και τον θάνατο. Οι δύο παππούδες μου «μείνανε» στον Πόντο. Την Αθηνά, τη μητέρα του πατέρα μου την συνάντησα ελάχιστες φορές. Ζούσε με τα άλλα της παιδιά, στη Μεσοποταμία Καστοριάς, πολύ μακριά, για την εποχή εκείνη, από την Αθηνά. Ήταν παραμεθόριος περιοχή, δύσκολα προσβάσιμη στα δίσεκτα χρόνια του Εμφυλίου. Η γιαγιά η Δέσποινα, από τη μητέρα, έζησε την Προσφυγιά, προστρέχοντας όπου δυσκολία. Πέθανε όρθια την εποχή που σπούδαζα στη Θεσσαλονίκη. Η μητέρα μου αφήφησε τους κινδύνους της θάλασσας και πλήρωσε το τίμημα με τη ζωή της.

Την εμπειρία των γηρατειών άρχισα να την βιώνω στον εαυτό μου και στη γυναίκα μου. Ενδεικτικό είναι το σύντομο ιατρικό μου ιστορικό: Οι αρθρώσεις, η μέση, η καρδιά, η κινητικότητα και η ισορροπία του σώματος έχουν στείλει ήδη τα μηνύματά τους. Όλο και συχνότερες οι επισκέψεις σε γιατρούς και φαρμακεία. Στα θετικά: αυτοεξυπηρετούμαι, περπατώ στο πάρκο και την αγορά, με συνοδό τη γυναίκα μου και ένα μπαστούνι, η ακοή, η όραση, το μυαλό και η μνήμη λειτουργούν ικανοποιητικά. Εξακολουθώ να χαίρομαι τη ζωή, έχοντας συνειδητοποιήσει ότι στη συνέχεια, το οριστικό φευγικό παραμονεύει, γιατί ό,τι έχει μια αρχή έχει και ένα τέλος.

Είναι φυσικό ένας ογδονταπεντάρης να στοχάζεται και να προβληματίζεται για την παροδικότητα και τον θάνατο. Τα καθημερινά δεδομένα παραείναι ισχυρά για να τα αγνοήσει: η γενιά του περνάει, οι φίλοι και οι συναδέλφοι αρρωσταίνουν και πεθαίνουν ακόμα πιο συχνά, παίρνει μηνύματα από κάθε σημείο του σώματός του.

Όπως αναφέρει και ο Μπόμπιο: περνώντας τα χρόνια η κάθοδος προς το πουθενά είναι διαρκής και, το χειρότερο, μη αναστρέψιμη: κατεβαίνεις ένα σκαλοπατάκι και κάθε φορά που πατάς στο παρακάτω ξέρεις πως στο ψηλότερο δεν θα ξαναγυρίσεις. Πόσα σκαλοπάτια υπάρχουν ακόμα δεν ξέρω. Ωστόσο, για ένα πράγμα δεν αμφιβάλλω: είναι όλο και λιγότερα (Μπόμπιο, 1998).

Τα γηρατεία, όμως, δεν είναι αποσπασμένα από την προηγούμενη ζωή: Είναι η συνέχεια της εφηβείας, της νεότητας και της ωριμότητας. Έζησα πολλά ευτυχισμένα χρόνια, κοντά στους γονείς και τον αδερφό και στη συνέχεια με τη γυναίκα μου και τα παιδιά μας. Είδα εγ-

γόνια να μεγαλώνουν, ταξίδεψα, γνώρισα αξιόλογους ανθρώπους, απέκτησα φίλους, προσέφερα ως δάσκαλος. Ήταν χρόνια δημιουργικά, με κυρίαρχη την αγάπη. Ξεφυλλίζοντας με προσοχή το μεγάλο βιβλίο της ζωής, φτάνοντας στα γηρατειά –εφόσον η φθορά παραμένει αντιμετωπίσιμη– συνειδητοποιούμε το πόσο καλό είναι να ξεφεύγει κανείς από το κυνηγητό και τη βιασύνη των χρόνων της μέσης ηλικίας και να φτάνει στα γηρατειά, να κυριαρχείται από σκέψεις και αναπολήσεις. Όπως γράφει ο Έρμαν Έσσε (2001) τα γηρατειά δεν είναι μόνο διάλυση και μαρασμός, αλλά έχουν όπως κάθε στάδιο της ζωής, τις δικές τους αξίες, τη δική τους μαγεία, τη δική τους σοφία, τη δική τους θλίψη.

Το τρίπτυχο γηρατειά-θάνατος-Επέκεινα είναι γεμάτο από μυστήρια. Μου γεννήθηκαν πολλά σχετικά ερωτήματα, όπως σχεδόν σε κάθε άνθρωπο, γι' αυτό και ανέτρεξα στην απεραντοσύνη της σχετικής βιβλιογραφίας.

Είναι επώδυνη η προσπάθεια να αναζητήσεις και να προσεγγίσεις υπαρκτικά ερωτήματα. Είναι μια πάλη με το «μυστήριο», δίχως ελπίδα, να διεισδύσεις σε αυτό. Αυτό το πνευματικό αγώνισμα μετριάζει τη δίψα για την αθανασία και απαλύνει τον μοιραίο πόνο της ζωής και του θανάτου.

Το δοκίμιο που ακολουθεί αναφέρεται σε μία πρώτη προσέγγιση, ένα απάνθισμα ελάχιστου μέρους των όσων καταγράφουν Ευρωπαίοι και Αμερικανοί επιστήμονες. Δανείστηκα πολλές σκέψεις ειδικών – δίπλα στις δικές μου απόψεις και εμπειρίες. Σεμνή προσέγγιση και διάλογος ενός μη ειδικού με τη γνώση. Αμετροπέπεια;